

Циљ ове студије је да разјасни проблем синтезе хроника из XIV века. Аутор се бави са два посебна проблема, тзв. Будимском миноритском хроником и синтезом хронике Марка Калтија.

Будимска миноритска хроника. Аутор даје прво кратак историјски преглед проблематике и закључује да је мађарска историографија прихватила гледиште да постоји једна посредничка хроника између 1272. и 1330. године, тј. између хронике мештра Акоша односно Шмона Кезаија и синтезе хронике настале средином XIV века. То дело је добило назив Будимска миноритска хроника (Vmh). Поставља се питање да ли је Будимска миноритска хроника дело више аутора, како тврде плуралисти (Каиндл, Домановски и њихови следбеници, затим редактори универзитетског уџбеника: Елекеш, Ледерер, Секељ) или је пак рад једног писца. Ово друго гледиште заступа Јанош Хорват Млађи, ослањајући се углавном на стилску анализу текста. Он и његови истомишљеници (Галгоци, Дерчењи, Кланицаи, Кардош) названи су монистима.

Иако постоји поменута научна литература, остало је нерешено питање краја ове хронике, као и броја личности, аутора дела. Своју студију Кришто је посветио управо тим проблемима.

У одређивању краја Vmh научници се ослањају на стилску и садржајну анализу текста четири кодекса који настављају основни текст (Tugosi, Aserphalus, Sambucus и Римски кодекс). На основу стилске анализе рукописа Хорват је закључио да је 1332. година гранична година Vmh. Примењујући Хорватове методе Кришто помера ту границу до 1333. године. Употребљавајући поред стилске и упоредну садржајну анализу наведених кодекса, Кришто долази до за-

кључка да 211. поглавље критичког издања означава крај Vmh. За то налази потврду и у чињеници да се Римски кодекс, Мигелнова хроника и Пожунска хроника свршавају 1333. г. Кришто томе додаје да се неслагања која постоје у завршним поглављима текста односе на догађаје после 1333. г. Дакле, самостални текст Vmh почиње 1272. и завршава се 1333. године.

По мишљењу Криштоа Vmh се састоји из четири дела. Они су рад аутора различите политичке оријентације и историјске концепције. Први хроничар је аутор забележака између 1272. и 1308. г. Тај део је настао 1308. г. (datum post quem). Основни став аутора је изражено нерасположење према Ладиславу Куманцу и Карлу Роберту. Његов жив тон у описивању догађаја чини прихvatљивом претпоставку Криштоа да је хроничар савременик описаних догађаја. Упркос тенденциозности, он је вредан извор када говори о друштвеној ситуацији. Кришто приписује њему и интерполације о атентату Банкбана, као и о борби минорита са острогонским надбискупом око посмртних остатака Беле IV. Кришто сматра вероватним да је овај хроничар био уједно и писац допуне текста тзв. мештара Акоша. Те допуне је писац уносио позајмљујући их из Кезаија, а затим је своје дело написао као наставак те композиције.

Други аутор је хроничар владе Карла Роберта. Кришто њему приписује забелешке између 1305—1312. г. Није тешко уочити где почиње трећи писац Vmh. То је још Домановски установио. Он је аналитички забележио углавном оне догађаје који се односе на династију. Он је писац забележака између 1312—1331. г. са изузетком описа догађаја Заховог атентата и похода против Вазараба. Како су догађаји записани лаконски и без-

коментара, Кришто сматра да се не може са сигурношћу установити ни то да ли ти записи потичу од једне или више руку. Међутим, пошто аутор брка хронологију ранијих догађаја, а каснију износи доста прецизно уз опширно описивање догађаја, може се закључити да је последње податке изнео синхронистички.

Кришто оставља нерешеним питање ауторства текста у коме се описује Захов атентат у поход против Вазараба. Позивајући се на Домановског он наговештава да је аутор по свој прилици био нека угледна личност, која се усудила да критикује краља. Развијајући даље ову мисао Кришто претпоставља да је аутор овог дела могао бити минорит, можда чиновник краљевске канцеларије.

У другом делу своје студије Кришто се бави проблемом другог анализе који је описао догађаје између 1235—1342. г. Овај део је сачуван у Будимској, Дубничкој и Туроцијевој хроници. Јасно се запажају два дела у тексту. У једном се испољавају исте оне тенденције као и у *Vmh*. Кришто ипак одбија мисао о заједничком ауторству и закључује да забелешке тог периода потичу из пера једног настављача *Vmh*.

Посебну проблематику је Кришто обрадио у трећем делу своје студије. То је питање синтезе Хронике Марка Калтија. Кришто скицира историјат питања још од Толдија, који је први пут довео у везу Калтија са Бечком илустрованом хроником. Пошто Толди није знао за *Vmh*, ауторство тог дела је припало аутоматски Калтију. Међутим, када је Хенрих Марцали

открио постојање *Vmh*, ауторство Калтија се временски знатно сузило. Та чињеница је условила неке нове погледе. Кардош, Домановски и Хорват мање више пређутно прелазе преко питања ауторства последњих поглавља Хронике. Најзад је Геза Каршаи подвргао ревизији тезу о Калтију као аутору Хронике. Пошто се његово име јавља први пут код писца Барањаи-Дечија у XVI веку, Каршаи га не прихвата као аутора дела. Каршаијево гледиште су у потпуности прихватили Кланицаи и Маљус.

Осврћући се на овај проблем Кришто не дели мишљење Каршаија да је податак о Калтијевом ауторству измишљен само због тога што је писац из XVI века знао његово име. Кришто сматра да је податак да је Марк Калти писао синтезу хронике — наравно не Илустровану хронику, како то тврди Толди — веродостојан. Он га држи сигурним аутором јефетидске генеалогичке Мађара, претпоставља да је Туроци од њега преузео опис сахране Карла Роберта и истиче да није искључено да је он аутор једног дела текста који је интерполиран у Дубничку хронику, у текст који је приписиван Кикелеу. Полазећи од те хипотезе Кришто настоји да извуче неке закључке у погледу Калтијевог лика.

Своју студију Кришто је учинио визуелно приступачнијом табелама стилске анализе и генеалогичким приказом развоја синтезе хронике у третираном периоду. Раду је приложен резиме на француском и руском језику.

Péter ROKAY